

sifroet - ספרות

שני סיפורים

מאת

י.ל. פרץ

*

Twee verhalen

van

I.L. Peretz

*

Hebreeuws en Nederlands
bezorgd en ingeleid door
Albert van der Heide

Vereniging

tot bevordering van kennis van

Hebreeuws

aflevering 9, 2013

sifroet - ספרות

מהדורה דו-לשונית

tweetalige uitgave

negende aflevering, voorjaar 2013

Vereniging tot bevordering van kennis van Hebreeuws.

Redactie:

drs. P. D. H. Broers

mw. drs. J.M. Cortenbach-Kieboom

drs. C. Meiling

Productie en distributie: drs. T.A. Lobbezoo

Redactieadres:

sifroet@hebreuws.org

Inleiding

Isaac Leib (Jitschok Laiboesh) Peretz (Zamoć 1852 – Warschau 1915) is één van die modern-klassieke joodse schrijvers die zowel met hun Jiddisje als met hun Hebreeuwse werken naam hebben gemaakt. Net als zijn beroemde tijdgenoot Mendele Moicher Sforim (מענדעלע (מנדלה) מוכר ספרים), pseudoniem van Sj.J. Abramowitsch, 1835–1917) begon hij, zoals het een joodse schrijver past, in het Hebreeuws, maar bekeerde hij zich ter wille van een breder publiek tot het Jiddisj, om later de beide talen te combineren. Voor de Hebreeuwse literatuur heeft deze tweetaligheid veel betekend. Het Jiddisj was de spreektaal van de gewone man. In de loop van de 19de eeuw was er veel aan culturele verheffing gedaan en hadden schrijvers van uiteenlopende genres en wisselende bekwaamheden van het Jiddisj een bruikbaar literair uitdrukkingmiddel gemaakt. Het Hebreeuws daarentegen was erg verbonden met godsdienstige geleerdheid en rabbinale traditie. Het had status, en voor de beheersing ervan moest men geleerd hebben. Dat geleerde karakter werd door de schrijvers van de Haskala (Verlichting) nog benadrukt doordat zij – in grote meerderheid – voor hun literaire werken een Hebreeuws kozen dat geheel – of ten minste sterk – georiënteerd was op de stijl en het woordgebruik van de Bijbel. De onmiskenbare eruditie die uit dit taalgebruik sprak, had zeker charme, en was ook wel functioneel wanneer de verhalen in kwestie zich in Bijbelse tijden afspeelden, maar wanneer de schrijvers zich op eigentijdse onderwerpen en problemen richtten – en die waren er in groten getale – sloop er een onwettelijk en vervreemdend effect in deze litera-

tuur. Mendele en Peretz zorgden voor een doorbraak, doordat zij erin slaagden de soepele natuurlijkheid van het Jiddisj ook – in zekere mate – in hun Hebreeuwse vertelkunst te laten klinken. Hun verhalen gaan over gewone mensen en hun vele zorgen, en hebben een uitgesproken sociaal en ‘volksverheffend’ karakter. Bij alle overeenkomsten zijn er ook verschillen. Mendele is scherp en humoristisch, Peretz is romantischer. In de literatuurgeschiedenis is het de gewoonte geworden om beide schrijvers tegenover elkaar te zetten en zelfs te spreken van twee ‘scholen’: de realistische van Odessa en de romantische van Warschau.

Zamoć was een niet al te grote stad met een zeer gevarieerde bevolking, waar de joden de meerderheid vormden. De briljante Peretz kon er echter niet aarden. Nadat hij zowel in zaken als in zijn huwelijk was mislukt, vestigde hij zich in het grote Warschau. Hij kon daar advocaat worden, totdat hij door tegenwerking dat beroep moest opgeven. De rest van zijn leven wijdde hij zich met hart en ziel aan de literatuur en de verheffing van het joodse proletariaat in een klimaat dat daarvoor bepaald niet erg gunstig was. Daarmee heeft Peretz een enorme invloed uitgeoefend, als organisator, inspirator en vooral als schrijver. Er bestonden in de Poolse maatschappij van die tijd sterke tegenstellingen, zowel tussen de bevolkingsgroepen als tussen de ideologieën. Godsdienstige orthodoxie was er in soorten (Joods, Rooms-Katholiek, Russisch Orthodox), liberalisme (al of niet nationalistisch), socialisme in soorten, antisemitisme of zionisme, er komt bijna geen eind aan. Peretz staat hier tussen als socialist met grote maatschappelijke betrokkenheid, maar tegelijk had hij een goed

oog voor de religieuze gevoelens van de groep waaruit hij was voortgekomen.

De twee verhalen die hier in hun Hebreeuwse versie worden gebracht stammen elk uit één van Peretz' bekendste verhalenbundels, die hij op het hoogtepunt van zijn kunnen schreef.

De Jiddisje bundel *Chassidisch* (חסידיש, Hebreeuws: חסידות) verscheen, vermoedelijk, in 1908. Peretz geeft hierin blijk van een kijk op het chassidische Jodendom die in zijn vooruitstrevende intellectuele kringen niet erg gebruikelijk was. Daar werd op de chassidim neergekeken en hun mystiek-religieuze opvattingen werden primitief gevonden. Peretz kijkt daar doorheen. Hoewel zijn stijl erg romantisch is – die zouden we zelfs geëxalteerd kunnen noemen – is zijn eerbied voor de levenshouding van eenvoud en godsvertrouwen van deze gewone mensen oprecht. Pas later zou deze waardering van het chassidisme bredere ingang vinden, en met name door de werken van Martin Buber zelfs veel invloed krijgen (en ook veel zwaarwichtiger worden).

Het verhaal 'Zo niet hoger' (*Ojb nisjt noch hecher*)¹ is zeker het bekendste van de bundel. Het is gebaseerd op het chassidische geloof in de Rebbe (of Tsaddiek), die in alles pal staat voor zijn gemeente. Als hij voorgaat is zijn gebed innig en vurig. 'Zoals iedereen weet stijgt hij dan op ten hemel en strekt hij zich uit voor de Troon der Glorie om te bidden voor zijn volk Israël; en soms

1 Jiddisj spellen en transcriberen is niet eenvoudig. De oorspronkelijke titel *Ojb nisjt noch hecher, a chassidisje (d)ertseilung* hebben we in twee varianten; de eerste druk heeft אויב נישט נאָך האַכער, א חסידישע ערצאַלונג, later wordt het אויב נישט נאָך העכער, א חסידישע דערציילונג.

stelt hij zich daar krachtdadig op – naar hij gewoon is.’ Een cynische buitenstaander gelooft daar niets van en wil dat wel eens verifiëren. Hij meent uit de Talmoed te weten dat het zelfs Mosjee Rabbenoe niet beschoren was om zo hoog te komen. Als echter blijkt dat de Rebbe zijn taak niet voor Gods troon, maar in het stulpje van een arme weduwe heeft gevonden, is hij overtuigd: Deze rebbe is hoger gestegen dan enig ander.

Het andere verhaal, ‘De Wonderdoener’, komt uit Peretz’ best bekende verhalenbundel: *Volksverhalen* (*Folkstimliche gesjichtn*; 1909, פאלקסטימליכע געשיכטען; Hebreeuws: 1918, מפי העם), *Der koentsenmacher* (דער קונצען-מאכער) is een variant binnen de uitgebreide categorie van verhalen over de verschijning van de profeet Elia, met recht een volksverhaal. Er duikt een vreemdeling op die iedereen verbaast met zijn wonderlijke kunsten. Hoewel glad geschoren, is hij onmiskenbaar een jood – ‘het beeld Gods zweeft hem over de neus’, zoals Peretz het onnavolgbaar formuleert. Wel vreemd dat hij onwaarschijnlijke hoeveelheden gebak en gebrad tevoorschijn kan toveren, maar er verder even hongerig uitziet als iedereen. Zou het gezichtsbedrog zijn, zoals eertijds de tovenarij van de wijzen van Farao? Dan verschuift de blik naar het stereotiepe arme echtpaar, dat uit geldgebrek geen Pesach dreigt te kunnen vieren. Hoewel de man een koppig godsvertrouwen blijft vertonen, staan ze uiteindelijk toch op het punt om maar naar de bureu te gaan, immers: ‘Ieder die hongerig is, mag komen en meeëten!’ Dan verschijnt de wonderdoener, die een complete en luxe sedermaaltijd tevoorschijn tovert. Maar, is het wel geoorloofd om van tovenarij te genieten? Naar de Rav! En die beslist dat het mag als de spullen echt zijn. En dat zijn ze.

De Jiddisje schrijvers die ook in het Hebreeuws publiceerden maakten niet zozeer vertalingen van hun werk maar herschreven het. Dat geldt ook voor onze twee verhalen. De Nederlandse versies die we er hiermee laten samengaan, zijn vertalingen uit het Jiddisj, en ze zijn ‘ouderwetsch’. Dat is een bewuste keus. Het was ook mogelijk geweest om een wat letterlijke vertaling van het Hebreeuws te maken, zoals dat in alle voorafgaande deeltjes van Sifroet het geval is geweest. Maar het bestaan van deze oude vertalingen was te verleidelijk. Ook al zijn er verschillen, de vertalers Hildesheim en Saalborn bezigen een authentiek Nederlands-joods spraakgebruik, inclusief het ‘aschkenozische’ Hebreeuws, dat een onvervangbare sfeer en couleur locale overdraagt.² Tegelijkertijd kan dit Nederlands tekortschieten als hulp bij het lezen van het Hebreeuws, want er zijn nogal wat verschillen. Daarom is als leeshulp deze keer een uitvoeriger woordenapparaat meegegeven, dat van een groot aantal woorden en uitdrukkingen de betekenis(-nuance) geeft waar de context om vraagt. Om dezelfde reden is de Hebreeuwse tekst ook volledig gevocaliseerd. Helemaal volledig kun je niet zijn en mocht men iets tekortkomen, dan is er altijd nog het woordenboek.

Albert van der Heide

2 Van ‘Zo niet hoger’ bestaat ook een moderne Nederlandse vertaling (uit het Jiddisj) van Jacob van der Wijk; zie de literatuuropgave.

Literatuur

De Hebreeuwse tekst van ‘Zo niet hoger’, (אם לא למעלה מזה) en ‘De wonderdoener’, ה'עושה נפלאות', eertijds uitgesproken als Ho-óise-nifló'es) is ontleend aan de site /benyehuda.org/.

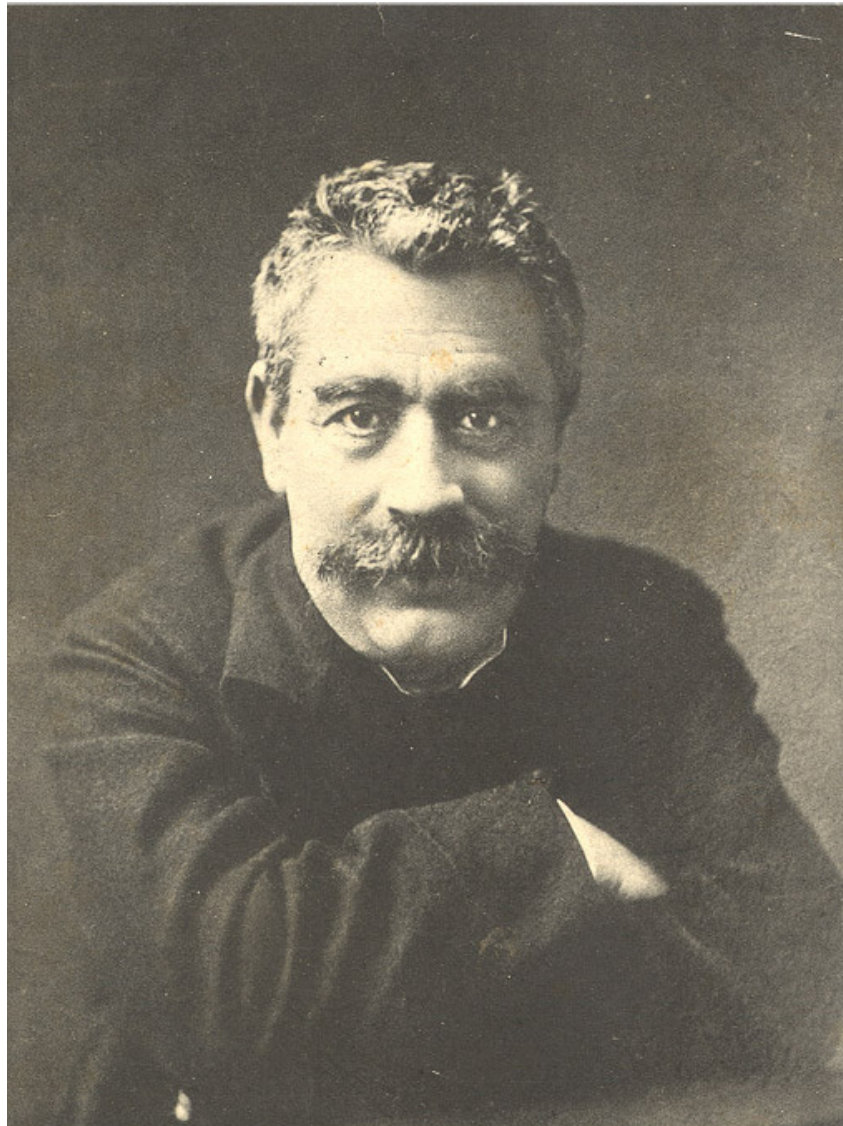
כתבי י.ל. פרץ שנכתבו עברית במקורם (הוצאת דביר תל-אביב)
[1968?]

J.L. Perets, *Joodsche Volksverhalen*. Uit het Jiddisj vertaald door C.J. Hildesheim. Wereldbibliotheek (1926)

J.L. Perez, *De Kabbalisten*. Vertaling van Arn. [Arnold Louis] Saalborn. Amsterdam, Cohen en Zonen (Oost-Joodsche Bibliotheek) [1919?]

Jitschok Leib Peretz, *De bonthoed & andere verhalen*. Vertaald door Willy Brill, Justus van der Kamp, Mira Rafalowicz, Ruben Verhasselt en Jacob van der Wijk. Vassallucci Amsterdam 1998 (Jiddische Bibliotheek 2) (met een informatief Nawoord van Justus van der Kamp en op pp. 52-55 ‘Zo niet hoger, een chassidische vertelling’ in de vertaling van Jacob van der Wijk)

Zie de recensie van deze uitgave van de hand van K. Meiling “Een groot hoofd en een groot hart” op de website www.hebreeuws.org/otsar

Jitschok Laiboesj Peretz

יִצְחָק לַיְבוֹשׁ פֶּרֶץ

circa 1910

bron: Benny Swartzberg

bennyspostcards.com

MISSCHIEN NOG WEL HOOGER.¹

En de rebbe van Nemirof² was gewoon ieder jaar tegen den selichestijd³ te verdwijnen.

Dan was hij nergens te vinden, niet in de sjoel, niet in de beide leerhuizen, nergens. En in zijn woning allerminst. Zijn woning stond open. Ieder, die wilde, kon naar binnen gaan. Gestolen werd er nooit bij den rabbijn. Maar er was niemand in het huis.

Waar mag de rebbe zijn?

Waar moet hij zijn? Natuurlijk in den hemel. Heeft een rabbijn voor de tien boetedagen dan zoo weinig te doen? Joden hebben unbeschrieën levensonderhoud noodig, vrede, gezondheid, goede partijen voor de kinderen. Ze willen goed en vroom zijn, maar de zonden zijn vele en de duivel doorziet met zijn duizend oogen de wereld van het eene einde tot het andere en ziet alles, en maakt alles bekend. En wie kan helpen als de rebbe?

Zoo dacht de heele gemeente erover.

1. Uit: J.L. Perez, De Kabbalisten. Vertaling van Arn. Saalborn. Amsterdam, Cohen en Zonen (Oost-Joodsche Bibliotheek), [1919?], pp. 31-36.

2. Nemiriv (Pools: Niemirów) ligt tegenwoordig in de Oekraïne, vlak achter de Poolse oostgrens. Er woonden vooral veel Breslaver chassidiem.

3. Noot van de vertaler: 'Dagen voor het Joodsche Nieuwjaarsfeest en den Grooten Verzoendag, waarop extra gebeden gezegd worden.' De 'boetegebeden' (סליחות) worden in de weken vóór de Hoge Feestdagen en in de tien dagen tussen Rosj ha-Sjana en Jom Kippoer dagelijks in de synagoge gezegd.

אם לא למעלה מזה

יצחק לייבוש פרץ

1 בכל ימות הסליחות, בבוקר בבוקר, נעלם הרבי מנימירוב.
בני-ביתו משכימים לסליחות, יוצאים ועוזבים את הדלת
פתוחה אחריהם; בלי ספק יוצא הוא אחרי כן בעצמו. ומעולם
לא ראה אותו איש, לא בחוץ ולא בבית-הכנסת או בבית-
5 המדרש ולא אצל המנינים.

והנה מה שהפתח פתוח – אין בכך כלום; אל בית הצדיק לא
יבאו גנבים; יגע אחד מהם בכף-המנעול ומבטח אני שתיבש
ידו. אך איה הרבי?

ואומרים: בלי ספק במרום! – הימים – ימים נוראים, צרכי עם
10 ישראל מרבים, צרכים לפרנסה, לשלום, לבריאות,
ליראת-שמים ויראת-חטא... והולך וקרוב יום הדין, השופט כל
הארץ יעשה משפט והשטן משויטט בכל הארץ ובוהן ובודק
באלפים עינים בחורין ובסדקין של הלב והנפש! והוא מסית
ומדיח ועולה ומשטיין! ומי יעמוד ביום צר אם לא קדוש ישראל
מנימירוב?
15

בלי ספק הוא עולה למרום ומשתטח לפני כסא כבודו ומתפלל
על עם ישראל; ולפעמים מתנהג הוא גם בתקיפות – כדרךכו!

1. ימות הסליחות 'de dagen van de smeekbeden'; 2. hi שכם 'vroeg opstaan'; 5. מנינים hier: 'de gebedsdiensten'; 6. – מה ש- 'het feit dat'; 7. כף-המנעול 'de deurknop'; 11. השופט vgl. Gen.18:25; 12. שויטט 'rondzwerven'; 13. חור 'gat'; סדק 'spleet'; מסית: hi סות 'verleiden'; 14. ומדיח: hi נדח 'aanstichten'; 16. משתטח: hitp שטח 'z. uitstrekken'; 17. תקיפות 'kracht(dadigheid)'.

Eens komt een litwak⁴ in de stad. Hij lacht. Ge weet immers, wat een litwak is voor een man. Hij geeft niet om gebedenboeken, maar zit vol talmoed-citaten. En zoo een litwak bewijst met den talmoed in de hand, dat zelfs Mozes tijdens zijn leven niet in den hemel is geweest, maar altijd tien handbreedten er onder is gebleven. Probeer het maar eens, met een litwak te redetwisten.

— En waar is de rebbe nu?

— Mij een zorg! antwoordt hij schouder ophalend. En terwijl hij dat zegt, besluit hij reeds — o, hij kan alles — de zaak eens grondig te onderzoeken.

Denzelfden avond nog, na het avondgebed, sluipt de litwak de kamer van den rabbijn binnen, kruipt onder zijn bed en houdt zich stil. Hij heeft er zijn nachtrust voor over om te zien, wat de rabbijn vóór het aanbreken van den dag, als de menschen naar de seliches gaan, uitvoert.

Een ander in zijn plaats zou zijn tijd verslapen. Maar een litwak weet altijd raad. Om wakker te blijven bestudeert hij uit zijn hoofd een heel hoofdstuk uit den talmoed. Ik weet niet meer, of het het hoofdstuk over de slachtingen of van de geloften was.

Voor het aanbreken van den dag hoort hij, hoe er aan de vensters wordt geklopt om de menschen tot het gebed te roepen.

De rabbijn was reeds lang wakker. De litwak hoorde hem een uur al zuchten.

Ieder, die den rabbijn van Nemirof, slechts eenmaal heeft hooren zuchten, weet, welk een droefenis leeft onder het volk Israël, welk een zielepijn in ieder dezer zuchten trilt . . . Het wordt hem bang om het hart, die dat zuchten hoort. Maar een litwak heeft een hart van steen, hij hoort het zuchten aan en blijft rustig liggen. En zoo liggen beiden, de rebbe op, de litwak onder het bed.

4. Een 'Litouwer'; in Litouwen was het chassidisme niet gangbaar en werd op de chassidim neergekeken.

וְהִנֵּה בָּא לְנִימִירוּב מִתְנַגֵּד מִירוּשָׁלַיִם דְּלִיטָא וַיִּמְלֵא פִּיּו צְחוּק.
כִּידוּעַ, גְּדוּל כּוּחַ הַלִּיטָאִים בְּנִגְלָה אַבְל נִפְשָׁם יִבְשָׁה בְּלִי שׁוּם
לְחִלּוּחִית שֶׁל אַמוּנַת צְדִיקִים! וּמַחִיק הַלִּיטָא"ק וּמְרָאָה בְּאֶצְבַּע
גְּמָרָא מְפָרֶשֶׁת שְׁגָם מִשָּׂה רַבִּינוּ, עָלְיו הַשְּׁלוּם, לֹא עָלָה לְמָרוּם
כִּי אִם לְמִטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים – וְהַצְדִּיק מְנִימִירוּב לֹא כָּל שְׂכָן!

– וְאִם כֵּן, אֵיפֹה הוּא הַרְבֵּי בְּשַׁעַת הַסְּלִיחוֹת?

וְהַלִּיטָא"ק אוֹמֵר שְׂיֵשׁ לוֹ עָלְיו שְׂאֵלוֹת חֲמוּרוֹת מְזוּ...
וּבְאוֹתוֹ הַרְגַע הַחֲלִיט בְּלָבוֹ לְחַקּוֹר שׁוֹרֵשׁ דְּבָר.

וְעוֹד בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, בֵּין מְנַחָה לְמַעְרִיב, הִתְגַּנֵּב הַלִּיטָא"ק אֶל
חֲדָר־מְשַׁכְּבוֹ שֶׁל הַצְדִּיק וַיִּשְׁכַּב תַּחַת מְטָתוֹ... וַאֲיִנוּ מְתִירָא
שְׂמָא תַתְקוּף עָלְיו שִׁנְתוֹ; הֲלֹא לִיטָא"ק הוּא! וּבּוֹחֵר הוּא לוֹ
אִיזוּ מְסַכֵּת וְלוֹמֵד אוֹתָהּ בְּעַל־פֶּה.

וְשָׁכַב כָּל הַלַּיְלָה וְלָמַד בְּעַל־פֶּה!

כְּשַׁעַת חֲדָא, קוֹדֵם שְׁקִרָאוּ לְסְלִיחוֹת, הִרְגִישׁ הַלִּיטָא"ק
שֶׁהַצְדִּיק מְתַהַפֵּף עַל מְשַׁכְּבוֹ, שֶׁהוּא נֶאֱנַח וְגוֹנַח, גּוֹנַח וְנֶאֱנַח.
וְהִנֵּה יָדוּעַ, שְׂאֵנְחוֹתָיו שֶׁל הַצְדִּיק מְנִימִירוּב הָיוּ מְלֹאוֹת צַעַר
וַיִּסּוּרִין, וְהַשְׁתַּפְּכוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְכָל הַשׁוֹמֵעַ הִיָּה גּוֹעָה מִמֶּשׁ בְּבִכּוֹ!
זֶה אִינּוּ מִפְּסִיק מְלִמּוֹדוֹ בְּלַחֲשׁ...
וּשְׁנִיָּהֶם שׁוֹכְבִים: הַרְבֵּי עַל הַמְּטָה וְהַלִּיטָא"ק תַּחַת הַמְּטָה.

18. מתנגד: 'tegenstander (van het Chassidisme)'; het Jeruzalem van Litouwen: Vilnius/Wilna; 19. הנגלה 'het geopenbaarde'; יבש 'droog'; לחלותית 'sappigheid'; 20. מחיק? Verzameld werk 1968 leest מצחק 'lacht'; 21. גמרא מפרשת 'expliciete Talmoedtekst'; 22. טפח 'handbreed'; כל שכן 'desgelijks'; 24. חמור 'ernstig'; 25. החליט בלבו 'nam het besluit'; 26. למעריב 'tussen middag en avondgebed'; 27. מתיירא: hitp ירא 'bang zijn' + שמא 'dat'; 28. תקף 'sterk zijn, overmannen'; 29. בחר 'kiezen'; 30. מסכת 'tractaat'; 31. בעל פה 'uit het hoofd'; 32. חדא = אחת; 33. hitp הפך 'zich ronddraaien'; 34. גנח 'zuchten'; 35. לחש 'fluistertoon'; 36. יסורין 'leed'; 37. השתפכות 'uitstorting'; געה 'uitbarsten'; 38. לחש 'fluistertoon';

Iets later verneemt de litwak, dat de bedden in het heele huis beginnen te kraken, dat de menschen opstaan, dat hier of daar een joodsch woord gesproken wordt; dat het water in de waschkommen vloeit en dat deuren open en dicht gaan . . . daarna verlaten allen het huis. Het wordt weer stil. De kamer donker. Alleen wat maanlicht dringt door de luiken.

Later moet de litwak toegeven, dat hem een angst-siddering bevangen had, toen hij zich alleen met den rebbe wist in het huis. Koud en heet liep het over zijn rug en de haarwortels aan zijn slapen deden pijn, alsof met naalden gestoken werd.

Maar het is ook geen kleinigheid: alleen met den rabbijn, vóór dag in den selichestijd . . .

Maar een litwak heeft een harden kop: hij siddert als een visch in het water, maar blijft, waar hij is . . .

Eindelijk staat de rabbijn op. Eerst wast hij zich en doet alles, wat een Jood des morgens behoort te doen. Dan gaat hij naar de kast en haalt er een pak uit. In het pak zijn boerenkleeren, een linnen broek, kaplaarzen, hemd, pelsmuts en een breede lederen gordel met messingen nagels versierd.

En de rabbijn trekt deze kleeren aan.

Uit den zak van den overjas hangt het uiteinde van een dik boerentouw.

De rabbijn gaat de kamer uit en de litwak volgt hem.

De rabbijn gaat naar de keuken, bukt zich en haalt een bijl onder de aanrecht uit, die hij in zijn gordel steekt. En dan verlaat hij het huis. De litwak siddert, maar blijft niet achter.

כְּשֶׁקָרָאוּ לְסִלְיָחוֹת, שָׁמַע הַלִּיטְוָא"ק, וְהִנֵּה רַבְתָּה הַתְּנוּעָה
בְּחֻדְרֵי הַסְּמוּכִים, בְּנֵי־הַבַּיִת יוֹרְדִים מִמְטוֹתֵיהֶם, מַעֲלִים הֵם
נֵרוֹת וְנוֹטְלִים אֶת יְדֵיהֶם וּמְתַלְבְּשִׁים וְהוֹלְכִים וּפּוֹתְחִים אֶת
הַדְּלָתוֹת... וְאַחֲרֵי כֵן שָׁב הַכּוֹל לְמִנוּחָתוֹ, וְהָאֹר, שֶׁנֶּזְרַע תַּחַת
מְטָתוֹ שֶׁל הַצְּדִיק מִן הַחֻדְרֵי הַסְּמוּכִים, נִדְעָף. וְהוּא נִשְׁאַר
לְבַדּוֹ עִם הַרְבֵּי בַּבַּיִת.

אַחֲרֵי כֵן הוֹדָה וְלֹא בּוֹשׁ שֶׁבְּאוֹתוֹ הֶרְגַע נִפְלָה עָלָיו אִמָּה
חֲשֻכָה. כִּי לֹא דָבַר רִיק הוּא, לְהַתְּבוֹדֵד עִם הַצְּדִיק בְּשַׁעַת
הַסִּלְיָחוֹת! אֲבָל הַלִּיטְוָא"ק עֶקֶשׁן הוּא – רוֹעֵד הוּא בְּכָל גּוּפוֹ
וְשׁוֹכֵב!...

בֵּינָתַיִם קָם גַּם הַצְּדִיק מִמְשֻׁכָּבוֹ. וְקָם וְעָשָׂה מָה שֶׁעָשָׂה וְנִגָּשׁ אֶל
אֲרוֹן הַבְּגָדִים וְהוֹצִיא מִשָּׁם חֲבִילַת בְּגָדִים שׁוֹנִים, דִּהְיִינוּ:
מְכַנְסֵי בֶד לְבָנִים, רְחִיבִים וְקִצְרִים, מְגַפִּים גְּדוּלִים וּמְשׁוּחִים
בְּזַפֵּת, אֲדָרֶת־שַׁעַר עָבָה וּמְצַנְפֵת שַׁעַר גְּבוּהָה וְחַגוּרַת עוֹר
מְצוּפָה מִסְמְרֵי נְחוֹשֶׁת – בְּגָדֵי אֶכָר!

וּבְאוֹתָם הַבְּגָדִים הִתְלַבֵּשׁ הַצְּדִיק וּמְצַלַּחַת אֲדָרְתוֹ יֵצֵא קָצֵה חֵבֶל
עָבָה... וְהַלִּיטְוָא"ק אֵינוֹ מֵאַמִּין לְמִרְאָה עֵינָיו וְהוּא חוֹשֵׁב שֶׁנֶּרְדָּם
בְּלִילָה וְרוֹאֵה חֵלוֹם... אֵךְ לֹא חֵלְמָא חֲזִיא... וְהַרְבֵּי יוֹצֵא מִחֻדְרוֹ
וְהַלִּיטְוָא"ק קָם בְּלֹאט וְהוֹלֵךְ אַחֲרָיו, כְּאוֹתוֹ הֵצִל הָהוֹלֵךְ אַחֲרָיו
הָאָדָם. וְהַרְבֵּי עוֹבֵר מִחֻדָּר לְחֻדָּר וּבָא לְחֻדְר־הַבְּשׂוּל וְכוּפֵף
רֹאשׁוֹ אֶל מִתְּחַת לְמִטַּת הַמְּבֻשְׁלֵת וּמְנִיף גְּרִזֵּן לְחֻטּוֹב עֵצִים,
וְתוֹקַע אוֹתוֹ לְתוֹךְ אֲזוּרוֹ, וְיוֹצֵא אֶת הַבַּיִת. וְהַלִּיטְוָא"ק אַחֲרָיו,

38. דעך ni 'verstrooid w.'; 39. נטל ידיים '(ritueel) handen wassen'; 40. ni זרע 'verstrooid w.'; 41. ni דעך 'doven'; 42. ni דעך 'doven'; 43. הודה (hi) 'bekennen'; 44. אימה חשכה 'huiver'; 45. בודד hitpo 'z. alleen bevinden'; 46. ni דעך 'doven'; 47. ni דעך 'doven'; 48. חבילה 'bundel'; 49. דהיינו 'namelijk'; 50. מגפיים 'laarzen'; 51. משוח 'ingevet'; 52. זפת 'teer'; 53. מצנפת 'muts'; 54. חגורה 'gordel, riem'; 55. מצופה 'beslagen'; 56. מסמר 'spijker'; 57. אכר 'boer'; 58. צלחת (1. 'bord, schotel') 2. 'jaszak'; 59. אדרת 'mantel, jas'; 60. חלמא חזיא Aram. = רואה חלום; 61. בלאט 'zachtjes'; 62. כפף 'buigen'; 63. hi נוף 'zwaaien';

Een vreemd huiveren, de huivering van den selichestijd ligt over de duistere straatjes. Soms dringt de roep van een biddende plotseling op uit een bidkring of het steunen van een zieke uit een venster . . . de rabbijn sluipt langs de muren, in de schaduw van de huizen . . . Zoo ijlt hij van schaduw naar schaduw, en de litwak hem achterna ... En de litwak hoort, hoe het harde kloppen van zijn hart de zware stappen van den rabbijn overstemt . . . Maar hij volgt, volgt en komt met den ander buiten de stad.

Daar is een boschje.

De rebbe gaat in het boschje. Na dertig, veertig passen blijft hij staan voor een jongen boom. De litwak ziet met ontzetting, dat de rebbe zijn bijl neemt en op den boom begint in te hakken. Hij ziet hem telkens weer de armen heffen, hij hoort den boom kraken en steunen. De boom valt en de rabbijn hakt het jonge hout in blokken, de blokken in spaanders. Dan neemt hij zijn touw en slaat dat om een dracht hout heen, laadt die op zijn rug, steekt zijn bijl in den gordel en aanvaardt den terugweg naar stad.

In een achterstraatje blijft hij voor een armzalig, half ingezakt huisje staan en klopt aan het venster.

— Wie daar? vraagt een verschrikte stem uit het huisje. De litwak hoort, dat het de stem is van een zieke Jodin.

אָף כִּי כָּבֵד עָלָה עַל לְבוֹ דְּבַר-בְּלִיעַל, כִּי הָרַבִּי צִדִּיק הוּא בְּיוֹם
וַגִּזְלָן בְּלִילָה... 60

וְהוֹלֵךְ הָרַבִּי בְּלֵאט וּבְצִדֵי הַרְחֹבוֹת, וְאֵימַת הַיָּמִים הַנּוֹרָאִים
מִרְחַפֵּת בַּחוּץ. וּפְעַם בְּפְעַם בּוֹקֶעַת וְיוֹצֵאת מֵאִיזָה בַּיִת אֲנַחַת
חוּלָה אוֹ פְּזִמוֹן שֶׁל סְלִיחוֹת. וְהָרַבִּי צוֹלֵל בְּצִלְלֵי הַבְּתִים וְיוֹצֵא
לְאוֹר הַלְּבָנָה בֵּין בַּיִת לְבַיִת, וְהֵלִיטָוּא"ק אַחֲרָיו... וְלְבוֹ דּוֹפֵק
כֶּהָד לְכָל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שֶׁל הַצִּדִּיק. 65
וְהִנֵּה הָרַבִּי יֹצֵא אֶת הָעִיר.

סָמוּךְ לָעִיר – יַעַר. וְהַצִּדִּיק נִכְנָס לְתוֹךְ הַיַּעַר וּפָסַע כְּשִׁלּוּשִׁים אוֹ
אַרְבָּעִים פְּסִיעוֹת בְּתוֹךְ הַיַּעַר וְנִגַּשׁ אֶל אֶלּוֹן רַךְ וְהוֹצִיא אֶת
הַגְּרִזָּן מֵאֲזוּרוֹ וְהִנִּיפוֹ וַיֵּךְ בְּעֵץ – פְּעַם, פְּעַמִּים וְשִׁלּוּשׁ, עַד כִּי
נָפַל הָעֵץ... 70

וְהֵלִיטָוּא"ק עוֹמֵד מִרְחוֹק וְרוֹאֶה אֵיךְ שֶׁהַצִּדִּיק חוֹטֵב אֶת הָעֵץ
לְבִקְעִים וְאֶת הַבְּקָעִים לְגִזְרִים וְשֶׁהוּא מוֹצִיא מִצִּלְחַת אֲדָרְתוֹ
חֶבֶל אָרוּךְ וְעוֹשֶׂה מֵהֶם חֲבִילָה וְתוֹחֵב אֶת הַגְּרִזָּן בְּאֲזוּרוֹ
וּמַעֲמִים אֶת הַחֲבִילָה עַל כֶּתֶפָיו וְיוֹצֵא אֶת הַיַּעַר וְשָׁב הָעִירָה.
כְּפוּף הוֹלֵךְ הָרַבִּי תַּחַת מִשְׁאוֹ. וְהֵלִיטָוּא"ק אַחֲרָיו – 75
"הָאֵם לֹא יֹצֵא הַזֶּקֶן מִדַּעְתּוֹ?"

וְהַצִּדִּיק אוֹחֵז אֶת דֶּרְכוֹ בְּלֵאט וּבָא לְאִיזוֹ סִימְטָא חֲשֻׁכָה וְנִגַּשׁ
אֶל בַּיִת קָטָן רְעוּעַ, וַיַּעֲמוּד מֵאַחֲרֵי הַחֲלוֹן וַיִּדְפֹּק בְּשִׁמְשׁוֹתָיו
בְּלֵאט.

וְהֵלִיטָוּא"ק שׁוֹמֵעַ שְׁמַתוֹךְ הַבַּיִת קוֹרָא קוֹל שֶׁל אִשָּׁה חוֹלְנִית: 80

59. אַנְחָה 'doorbreken'; 60. גִּזְלָן 'dief, rover'; 62. בִּקְעָה 'gezucht'; 63. פְּזִמוֹן 'melodie'; 64. צִלְלֵי 'wegduiken'; 65. הֵד 'echo'; 66. פְּסִיעָה 'stap'; 67. וְהִיטָוּא"ק 'en sloeg'; 68. חֲטָב 'hakken'; 69. בְּקָעָה 'spaander'; 70. גִּזְרָה 'blok', NB. de logica vraagt een andere volgorde; 71. תַּחֲבָה '(in)steken'; 72. עֲמָסָה 'laden'; 73. כְּפוּף 'gebogen'; 74. מִשְׁאָה 'last' (< נִשְׂאָה); 75. יֹצֵא מִדַּעַת 'gek worden'; 76. סִימְטָא 'steeg'; 77. רְעוּעָה 'vervallen'; 78. שִׁמְשׁוֹתָיו etc.: NB. de werkwoordstijden; 79. דְּפִקָה 'kloppen'; 80. חוֹלְנִית 'ziekelijk';

- Ik ben het, antwoordt de rebbe in het Klein-Russisch.
 - Wie ben je? vraagt de vrouwenstem weer.
 - Wassili, antwoordt de rebbe.
 - Wat voor een Wassili ? En wat wil je, Wassili ?
 - Ik heb hout te koop. Heel goedkoop. Zoo goed als te geef.
En zonder antwoord af te wachten, gaat hij binnen.
- De litwak sluipt hem achterna en ziet in het vroege morgenlicht een arm kamertje, gebroken huisraad. In bed ligt een jodin, in lompen en ze zegt met bittere stem:
- Koopen? Waarvan kan ik koopen? Hoe moet ik aan geld komen?
 - Ik zal je leenen, antwoordt de onechte Wassili. Het zijn maar zes kopeken.
 - Hoe kan ik je die terug geven? steunt de zieke vrouw.

– מי שם?

וְהַצְדִּיק עוֹנֶה בְּלִשׁוֹן הַנְּכָרִים:

– יֵא!

וְהָאִשָּׁה שׁוֹאֵלֶת:

– קטו יֵא?

85

וְהַצְדִּיק עוֹנֶה:

– וְאִסִּיל.

– וְאִסִּיל? אֵיזָה וְאִסִּיל? וּמָה אַתָּה רוֹצֶה, וְאִסִּיל?

וְהַצְדִּיק אוֹמֵר לָהּ, וְהַכֹּל בְּלִשׁוֹן הָאֶכָרִים, שֵׁישׁ לוֹ חֲבִילַת עֵצִים
לְמַכִּירָה שְׂיִמְכּוֹר לָהּ בְּזוּל.

90

וְאִינוּ מְחַכֶּה לְמַעַנָּה הָאִשָּׁה וְעוֹבֵר אֶל הַדֵּלֶת וּפּוֹתַח אוֹתָהּ וְנִכְנָס
לְבַיִת. וְהִלִּיטָאִי מִתְגַּנֵּב אַחֲרָיו.

לְאוֹר הַלְּבָנָה רוֹאֶה הוּא חֶדֶר קָטָן וְנִמוּךְ, שְׁבָרִי כְּלִי-בַיִת
וּבְמַטָּה – אִשָּׁה חוֹלְנִית מְכֻסָּה בְּבִלְוֵי־סַחְבוֹת.

וְהַחוֹלְנִית שׁוֹאֵלֶת בְּאַנְחָה:

95

– אָבֵל בְּמָה אָקְנָה, וְאִסִּיל? אֵינן כֶּסֶף לְאַלְמָנָה עֲנִיָּה!

וְהַצְדִּיק הַמִּתְחַפֵּשׂ עוֹנֶה שִׁיתָן לָהּ בְּהַקְפָּה וְשֶׁבֶסֶךְ-הַכֹּל מִבְּקֶשׁ
הוּא שֵׁשׁ אַגּוּרוֹת!

אָבֵל הָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת שֵׁאִינָה יְכוּלָה לְקַבֵּל בְּהַקְפָּה שֵׁאִינן לָהּ שׁוֹם
תְּקוּהָ לְהַשִּׁיג מְעוֹת וּלְשִׁלֵּם.

100

– מֵאֵינן יְבוֹא עֲזָרִי? – נְאֻנְחָה הָאִשָּׁה.

וְהַצְדִּיק, שֶׁהֵנִיחַ כְּבָר אֶת הַחֲבִילָה לְאַרְצָן, מִתְקַצֵּף עָלֶיהָ:

82. 'vreemdeling, goj'; 83. 'я, ik' = יֵא; 84. 'goedkoop'; 91. pi חכה > 'wachten'; 92. 'antwoord' מענָה; 93. 'laag' נמוך; 94. 'bedekt' מכוסה; 95. 'versleten vodden' בלויי-סחבות; 96. 'meubels' כלי-בית; 97. 'weduwe' אלמנה; 98. 'krediet' הקפה; 99. 'z. vermommen' חפש; 100. 'bereiken, verkrijgen' נשיג; 101. 'geld' מעות; 102. 'neerleggen' נוח; 103. 'z. kwaad maken' קצף

— Domme vrouw, zegt de rebbe verwijtend, — kijk, gij bent ziek en arm en ik borg je dat beetje hout, ik vertrouw, dat je het terug betalen zult. Je hebt zoo een grooten, sterken God en vertrouwt Hem niet, niet eens die paar centen voor hout . . .

— En wie zal vuur maken? zucht de vrouw, — heb ik dan kracht, op te staan? Mijn zoon is al naar zijn werk.

— Ik zal vuur maken, antwoordt de rebbe. En terwijl hij vuur aanmaakte, prevelde hij de eerste woorden van den seliches ... En toen het hout begon te gloeien, sprak hij, wat opgewekter de volgende woorden. En de volgende alinea sprak hij, toen het warm werd in het kamertje.

De litwak, die dit alles had gezien, werd Chossied⁵ van Nemirof. En zoo dikwijls iemand vertelde, dat de rabbijn tegen selichestijd de aarde verliet en naar den hemel ging, lachte hij niet meer, maar voegde erbij:

— Misschien nog wel hooger . . .

5. חֲסִיד – ‘volgeling’.

– הוּי, יְהוּדִיָּה פְתִיחַ! אַתְּ אֲשֶׁה קְטֹנָה וְחוֹלֵנִית וְיִמֶיךָ סְפוּרִים
וְאֲנִי בּוֹטַח בְּךָ וְנוֹתֵן לְךָ בְּהִקְפָּה שֵׁשׁ אֲגוּרוֹת! וְלָךְ אֵל גָּדוֹל
וְרַחֲמָן, שִׁגִּיא כּוֹחַ וְחַי לְעוֹלָמִים, וְאֵינְךָ בּוֹטַחַת בּוֹ שֶׁיִּמְצִיא לְךָ
שֵׁשׁ אֲגוּרוֹת? 105

– וּמִי יִסִּיק לִי בַתְּנוּרָה? – נֶאֱנַחַת הָאִשָּׁה – מִי יוֹדֵעַ מִתִּי יָשׁוּב
בְּנֵי מַעְבֻּדְתּוֹ בְּלִילָה?
וְהִצְדִּיק עוֹנָה שֶׁהוּא יִסִּיק לָהּ...
וְהוּא אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה... 110

וּבִשְׁעָה שֶׁהַכְּנִיס הָעֵצִים לְתוֹךְ הַתְּנוּרָה זָמַר בְּלַחֲשׁ אֶת הַפְּזֹמוֹן
הָרֵאשׁוֹן מְסֻלַּחַת הַיּוֹם...
וּבְהִבְעִירוֹ אֶת הָעֵצִים, אָמַר אֶת הַפְּזֹמוֹן הַשֵּׁנִי...
וְהַפְּזֹמוֹן הַשְּׁלִישִׁי אָמַר, כְּאֲשֶׁר סָתַם אֶת הַתְּנוּרָה.

וְהַלִּיטוּא"ק נִהְפֶּךָ לְבָבוֹ לְאֶהוֹב אֶת הַצְּדִיק וְלְהֶאֱמִין בּוֹ וּמֵאֵז
הָיָה נוֹסֵעַ אֵלָיו פְּעַמִּים מְדִי שָׁנָה בְּשָׁנָה. 115
וְכִשְׁהָיָה שׁוֹמֵעַ מְסֻפְרִים שֶׁהַצְּדִיק עוֹלָה בִּימּוֹת הַסְּלִיחוֹת
לְמַעַלָּה, לֹא צָחַק עוֹד וְהָיָה אוֹמֵר:
– מִי יוֹדֵעַ אִם לֹא לְמַעַלָּה מִזֶּה!

103. 'geteld' ספור; 104. 'vertrouwen' בטח; 105. 'groot, majesteitelijk' שגיא; 107. hi נסיק
'aansteken'; 111. 'oven' תנור; pi זמר – 'neuriën'; לחש 'fluistertoon'; 113. hi בער 'doen
ontvlammen'; 114. 'sluiten' סתם; 115. ni הפך 'veranderen'; 116. 'per jaar' מדי שנה

DE KUNSTENMAKER.¹

In 'n klein stadje, ergens in Wolhynië, is eens 'n kunstenaar gekomen. En ofschoon het in de bedrijvige, moeilijke weken vòòr Pésach was, wanneer 'n jood meer zorgen heeft dan haren op z'n hoofd, heeft zijne komst toch grooten indruk gemaakt; 'n vreemd raadselachtig mensch! Gekleed in haveloos, gescheurde kleeren, met 'n gedeukten hoogen hoed op z'n hoofd, 'n joodsch gezicht—het beeld Gods vliegt hem over z'n neus—en glad-geschoren, gèèn baard! En 'n paspoort had hij niet, en geen mensch zag hem eten, niets wat koosjer of treifoo was. Zeg nu maar eens, wie het is! Vraagt men hem: waar vandaan? Zegt-ie “van Parijs”;—“waarheen!”—“Naar Londen!”—“Hoe komt u hier?” Zegt-ie “Verdwaald!” Waarschijnlijk dus 'n voetganger! En laat zich bij geen Minjan zien, zelfs op Sjabbos-Hagodoul² niet! En ga je dichtbij hem staan, trekt hij 'n kring om zich heen,³ en is verdwenen, alsof de aarde hem heeft ingeslokt, en komt aan de andere zijde der markt weer te voorschijn!

1. Uit: J.L. Perets, *Joodsche Volksverhalen* (vertaling van C.J. Hildesheim), pp. 108–114.

2. De sabbat vóòr Pesach. 3. Zoals eertijds de legendarische Choni de cirkeltrekker, חֲוִי הַמְעִיגֵל.

ה'עושה-נפלאות'

יצחק ליבוש פרץ

1 באחת העירות בוהלין נזדמן פעם אחת 'עושה-נפלאות'.
ואף-על-פי שבא שמה קרוב לחג-הפסח, בימים שכל אדם
מישראל מלא דאגות כרמון, עשה בואו על בני העירה רשם
גדול. אדם – חידה! לבוש קרעים וצילינדר, אם גם ישן ומקמט,
5 בראשו פני יהודי, צלם אלהים מרחף על חטמו – והזקן גלוח!
ותעודת-מסע אין לו. ולא ראה איש שיטעם מאומה, לא כשר
ולא טריפה – אינו אוכל כלום!
שואלים: מאין?
והוא עונה: מפאריז.
10 – לאן?
– ללונדון!
– דרך עירה בוולהין?
תעה תעה!
כפי הנראה הלך ברגל.
15 ולא בא להתפלל במנין ואפלו בשבת הגדול!
וכשרצים אחריו ומבקשים פתרונים ומפצירים בו ומקיפים
אותו – הוא מתעלם לפתע-פתאום כאלו בלעה אותו
האדמה! – ומתגלה בעברו השני של השוק.

1. רושם 'granaatappel'; רימון 'zorg'; דאגה 3. 'verzeild raken'; זמן 'nitp'; עירה 1. 'dorp';
מקומט 'hogehoed'; צילינדר 'gescheurde lap, vod'; קרע 4. 'raadsel'; חידה 4. 'indruk';
'gekreukeld'; 5. pi רחף 'zweven'; חוטם 'neus'; גלוח 'geschoren'; 6. תעודת מסע 'reisdocument,
paspoort'; טעם 'proeven, eten'; 13. טעה '(ver)dwalen'; 16. פתרון 'verklaring'; hif נקף
'omgeven'; 17. hitp עלם 'verdwijnen'; בלע 'verslinden'; 18. עבר 'overzijde, kant';

Intusschen heeft hij 'n zaal gehoord, en begint kunsten te maken.

Maar wat je noemt: kunsten! Ten aanschouwen van 'n heelen drom menschen slikt hij brandende, vurige kolen, alsof het doperwtjes zijn; en trekt dan allerlei linten uit z'n mond, roode, groene—welke kleur men maar verlangt en lang—als het Goloes.⁴ Uit de kap van z'n laars haalt hij zestien paar eenden te voorschijn; maar eenden—als beeren, en levend, en ze loopen allen om hem heen, op het tooneel; dan licht hij z'n voet op en krabt gouden dukaten van z'n zool: 'n heele schaal vol gouden dukaten! Klapt men in de handen en roept “bravo”—gaat hij fluiten; komt er door de lucht 'n heele verzameling galles⁵ en Koulietsjen⁶ als vogels aanvliegen en dansen in 'n kring om hem heen of tegen het plafond, en fluit nóg eens: verdwijnt alles in 'n oogwenk, alsof er niets te zien was! Wèg Koulietsjen—geen linten, geen eenden meer—niets!

Nu is 't mogelijk, dat weet men immers, dat van die zijde iets bereikt kan worden. De tovenaars aan het hof van koning Pharao in Egypte hebben misschien grootere kunsten gedaan! Is echter de vraag: waarom is hij zélf dan zoo dood-arm? Iemand, die maar zòo de dukaten uit de zool van z'n laars haalt, en zelfs geen geld heeft, om z'n verblijf in de herberg te betalen! Als hij maar fluit, heeft hij meer galles en Koulietsjen in voorraad dan de grootste bakker, hij haalt de eenden zòò maar uit de kap van z'n laars—en toch heeft hij 'n lang, vermagerd gezicht;

4. De ballingschap, גלות.

5. גללות – gevlochten sabbatsbrood.

6. Gevlochten broden met krenten voor feestelijke gelegenheden als besnijdenissen, huwelijken, etc.

בִּינְתֵימִים שָׁכַר לוֹ אֶלֶם גְּדוֹל וְרַחֵב לְהִרְאוֹת נִפְלְאוֹת בְּפָנָי עִם
וְעֵדָה. 20

וּנְפִלְאוֹת – עֵינַי לֹא רָאִתָּהּ. מִמֶּשׁ חוּץ לְדֶרֶךְ הַטְּבַע!
בוֹלֵעַ הוּא גַחְלֵי־אֵשׁ כְּתַפּוּחֵי־אֲדָמָה וּמוֹצִיא מִפִּיו רְצוּעוֹת שֶׁל
מְשֵׁי מִכָּל הַמִּינִים וּמִכָּל הַצְּבָעִים, וְאַרְכוֹת כְּאֶרֶךְ הַגְּלוֹת.
וּמִבְּתֵי־רַגְלָיו הוּא זוֹרֵק זוגוֹת־זוגוֹת שֶׁל תְּרַנְגוּלֵי־הוֹדוֹ
וְהַתְּרַנְגוּלִים – כְּעֵגְלִים! וְהֵם חַיִּים וְרָצִים עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה 25
וְקוֹרְאִים: "הוֹלְדִיר, הוֹלְדִיר!" אַחַר כֵּן הוּא מְנִיף רַגְלֵי וּמְגַרֵד
מֵעַל פְּעָמָיו אֲדָמִים – אֲדָמִים מִמֶּשׁ, מְלֵא הַקְּעָרָה אֲדָמִים!
מוֹחָאִים כֶּף לְאוֹת־חֵן, וְהוּא שׁוֹרֵק, וּמְתַחִילוֹת טְסוֹת בְּאוֹר
עוֹגוֹת וְחִלוֹת־לְחֵם כְּצַפְרִים עֲפוֹת! אַחֲר־כֵּן הֵן מְחוֹלְלוֹת
בְּמַעְגָל אוֹ רוֹקְדוֹת רִקְד־שֶׁל־רִגְזוֹ! וְשׁוֹרֵק הוּא שְׁנִית, וְהַכֵּל 30
נֶעְלָם; כְּהֶרֶף עֵינַי – וְאֵין כָּל. אֵין עוֹגוֹת, אֵין חִלוֹת; אֵין
תְּרַנְגוּלִים, אֵין רְצוּעוֹת – לֹא־כְלוּם!

מִילָא, הַכֵּל יוֹדְעִים, שְׁגִם הַ'סְטְרָא־אֲחָרָא' יֵשׁ לָהּ כּוֹחַ וְיִכְלֶת...
הַחֲרֻטָּמִים בְּמַצְרִים הָיוּ מְרִאִים נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת מֵאֲלָה – פְּשׁוּט,
מַעֲשֵׂה־כְשָׁפִים! אֵלָא עַל מָה מִתְּפַלְאִים? עַל שֶׁהוּא עֲצָמוֹ עָנִי 35
וְאֲבִיוֹן! בֶּן־אָדָם מְגַרֵד אֲדָמִים מֵעַל כְּפוֹת רַגְלָיו וְאֵין לוֹ בְּמָה
לְשַׁלֵּם שָׁכַר דִּירָה בְּאֲכַסְנִיָּה; אָדָם אוֹפֵה עַל־יָדָי שְׁרִיקָה עוֹגוֹת
וְחִלוֹת לְרוֹב, מוֹצִיא תְּרַנְגוּלִים חַיִּים מִתּוֹךְ בְּתֵי־רַגְלָיו, וּפְנִים

19. שָׁכַר 'huren'; אֹלָם 'zaal'; 21. ... עֵינַי : Jes. 64:3; טַבַּע 'natuur'; 22. גַּחַל 'kool'; רְצוּעָה
'lint'; 23. מְשֵׁי 'satijn'; 24. בֵּית רַגַל 'laars'; זֶרֶק 'werpen'; תְּרַנְגוּל הוֹדוֹ 'kalkoen'; 25. עַגַל
'kalf'; 26. הַי 'zwaaien'; גֵּרֵד 'schrapen'; 27. פְּעָם 'voetzool'; אֲדוּם 'goudstuk, ducaat';
קְעָרָה 'schotel'; 28. מַחָא 'slaan, klappen'; שֶׁרֶק 'fluiten'; טוּס 'vliegen'; 29. עוֹף 'vliegen';
חוֹל 'dansen'; 30. מַעְגַל 'cirkel'; רוֹגֵז 'woede'; 31. הֶרֶף עֵינַי 'oogwenk'; 33. מִילָא 'nou ja';
חֲרֻטוּם 'vaardigheid'; 34. אַרְמוֹת 'de andere kant, de geestenwereld'; 35. אַרְמוֹת 'tovenaar';
כֶּף רַגַל 'arm'; 36. פְּלֵא 'z. verwonderen'; מַעֲשֵׂה כְשָׁפִים 'tovenarij'; 37. אֲפָה 'bakken';

er worden menschen begraven, die er beter uitzien, en de honger brandt in z'n oogen! En men stoot elkander aan en zegt: “de vijfde vraag van “Maa Niesjtannoo!”⁷

Maar voor we aan “Maa Niesjtannoo” komen, zullen we den kunstenmaker aan z'n lot overlaten en eens kijken naar Gajiem-Joune en z'n vrouw Rifke-Beile.

Gajiem-Joune was iemand die handel dreef in hout; koopt hij eens 'n bosch, niet te duur, legt de regeering er beslag op, en hij verliest bijna al z'n geld. Geeft men hem eene betrekking bij de administratie der bosschen, verliest hij deze, zit-hij al 'n paar maanden zonder Parnoosse. En 'n winter heeft men doorgebracht—alle vijanden van Tsion zullen zoo'n winter hebben; maar na den winter komt Pésach! En van de lamp tot het laatste kussen staat alles in de bank van leening. Zegt Rifke-Beile: “ga heen naar Kahal en vraag geld voor meel.” Zegt Gajiem-Joune: hij hoopt en vertrouwt, dat God helpen zal. En hij wil zich zelf niet vernederen. Gaat Rifke-Beile en zoekt nog eens in alle hoekjes, en vindt 'n ouden versleten zilveren lepel—wat je noemt 'n wonder; 'n redding door Gods hand, jaren lang was die lepel al zoek!

7. מַה נִשְׁתַּנָּה – ‘Waarin verschilt...’, het begin van de passage van de Vier Vragen uit de Pesach Haggadah.

לו – רבוננו של-עולם, יפים מהם קוברים באדמה, ובעיניו
דולק הרעב, רעב מממש. 40

ומתפלאים ואומרים: קושיה חמישית ל'מה נשתנה'...
אבל קדם שנגיע ל'מה נשתנה' נעזוב את ה'עושה-נפלאות'
ונשיח קצת – בחיים-יונה ואשתו רבקה-בילה, השיכים גם-כן
אל הענין.

אותו חיים-יונה היה לפנים סוחר-יערות וקנה פעם אצל אחד
האדונים במקח השוה יער לכריתה ובאו האכרים, שהיתה להם
דריסת-הרגל ביער וערכו מחאה ותיכף-ומיד באו הפקידים
וסגרו את היער. ויצא חיים-יונה מן העסק – כמו שאומרים
הבריות – נקי, ונתמנה לבלר ביער. אחר כך אבדה לו גם

משרתו וככה הוא יושב כמה וכמה חדשים בלי פרנסה – השם
ישמרנו. חרף עבר עליו – על שונאי-ציון חרף כזה! ועתה
ממשמש ובא חג הפסח וכבר נתן בעבוט את כל כלי-הבית,
ממנורות התקרה עד הכר שלמראשותיו. ואמרת רבקה-בילה
לבעלה: לך וקבל 'מעות-חטים'. וחיים-יונה עונה שיש לו

בטחון, שהשם-יתברך לא יעזבנו, ושלא ישחיר את פניו לקבל
מתנת בשר-ודם! פונה רבקה-בילה כה וכה ומחפשת בכל פנות
דירתה והשם אנה לידה דבר טוב: מצאה כף-כסף ישנה
שהתגלגלה זה כמה שנים בין הסחבות; ממש נס מן השמים

39. 'och Heer!' ריבוננו של עולם. 40. 'begraven' קבר. 41. 'branden' דלק. 42. 'vraag' קושיה. 43. 'aankomen' נגע. 44. 'praten' שיח. 45. 'te maken hebbend' שייך. 46. 'redelijke prijs' מקח שווה. 47. 'boer' איכר. 48. 'afsluiten' סגר. 49. 'de mensen' הבריות. 50. 'houtvester' לבלר. 51. 'betrekking' משרה. 52. 'meubels' כלי בית. 53. 'onderweg zijn' עבוט. 54. 'hoofdeinde' מראשות. 55. 'graangeld' > 'bijstand' מעות חטים. 56. 'beschaamd maken' השחיר פנים. 57. 'zoeken' חפש. 58. 'de mensen' פנה. 59. 'woning' דירה. 60. 'aantreffen' פנה.

Gaat Gajiem-Joune, neemt den lepel en verkoopt hem, en brengt dat klein bedrag naar de gemeente als geld voor meel! “Arme menschen, zegt hij, hebben er méér recht op”. Nog maar ’n paar weken, en het is Pésach—hij hoopt en vertrouwt! “God—zegt hij—verlaat ons niet”. Rifke-Beile zwijgt, ’n vrouw moet zich door den man laten leiden. De eene dag na den andere gaat echter voorbij; Rifke-Beile slaapt geen enkelen nacht, drukt haar gezicht in den stroozak, en schreit stil voor zich heen, dat Gajiem-Joune het niet hooren zal—en in huis is nog niets van Pésach te bespeuren.

En de dagen zijn voor haar erger dan de nachten—’s nachts kan ’n mensch z’n hart uitschreien, maar overdag moet je je in de wangen knijpen, om wat kleur te krijgen! Buurvrouwen kijken haar na en staan verbaasd, en turen zich de oogen uit en steken haar met hunne medelijdende blikken als met naalden. . . . enkelen vragen: “Wanneer bak jullie Matzes? Heb je al bieten?” En die vlak naast haar wonen zeggen: “Wat is dat. . . . wat gebeurt er bij jullie, Rifke-Beile? Kom je te kort, zullen wij je leenen”.... enzoovoort. Gajiem-Joune wil echter geen geschenk van menschen, en Rifke-Beile zal niets

60 אַרע! וְנוטל חַיִּים-יוֹנָה אֶת הַכֶּף, יוֹצֵא לְשׁוֹק וּמוֹכֵרָה וְהוֹלֵךְ אֶל
רֵאש־הַקְּהָל וּמוֹסֵר אֶת הַפְּרוּטוֹת לְמַעוֹת-חֹטִים בְּשָׂבִיל עֲנִיִּים,
כְּחֶקוּ מְדֵי שָׁנָה בְּשָׁנָה. לְעֲנִיִּים – אֹמֵר חַיִּים-יוֹנָה – יֵשׁ
דִּין-קְדִימָה! וְהַדְּלוֹת בְּמִקוּמָה עוֹמְדָת. הֶחֱג הוֹלֵךְ וְקָרַב, רַק
כְּשֵׁנִי שְׂבוּעוֹת נִשְׁאַרוּ עַד הַפֶּסַח וְאֵין כָּל... וְחַיִּים-יוֹנָה עוֹדוֹ
מִחֲזִיק בְּבִטְחוֹנוֹ: הַשֵּׁם יִרְחֵם, הַשֵּׁם לֹא יַעֲזֹבֵנוּ.

65 מִילָא, רְבִקָּה-בִּילָה מַחְשָׁה; אִשָּׁה כְּשָׂרָה עוֹשָׂה רְצוֹן בַּעֲלָהּ.
וְעוֹבֵר יוֹם אַחַר יוֹם. רְבִקָּה-בִּילָה אֵינָה יֹשְׁנָה בְּלִילוֹת, טוֹמְנָת
פְּנִיָּה בְּשִׁק-הַתֶּבֶן וּבּוֹכְיָה בְּחִשָּׁאֵי כְּדֵי שְׁלֹא יִשְׁמַע חַיִּים-יוֹנָה;
וְלַחַג הַפֶּסַח אֵין מִשָּׁהוּ, אֵין כָּל-שָׁהוּא.
וְהַיָּמִים רָעִים מִן הַלִּילוֹת.

70 בְּלִילָה אָדָם בּוֹכָה וְרוּחַ לוֹ. בַּיּוֹם צוֹבְטִים אֶת הַלְּחֵי לְמַעַן יַעֲמוּד
הַמְּרָאָה. הַשְּׂכָנוֹת תָּרוֹת אַחֲרֶיהָ, מִתְּפִלָּאוֹת, מִבִּיטוֹת לְתוֹךְ
עֵינֶיהָ, דּוֹקְרוֹת אוֹתָהּ בְּמַפְטִי-רַחֲמִים...

וַיֵּשׁ מִהֵן שׁוֹאֲלוֹת: מָתִי, רְבִקָּה-בִּילָה'שִׁי, תֹּאפִי מִצוֹת? מָתִי
תִּקְנִי שִׁמּוֹן? מָתִי תִכְנִי סֶלֶק? וְכַדוּמָה.
וְהַמְּקוֹרְבוֹת בְּיוֹתֵר:

75 – אוֹי וְאָבוֹי לָנוּ, רְבִקָּה-בִּילָה! מַה אַתָּ עוֹשָׂה? חֲסָרָה אֶת דְּבַר-
מַה, הַגִּידִי, נִשְׁאִיל לָךְ ... אֵין בּוֹשָׁה, גִּלְגַּל חוּזֵר...
אַבֵּל חַיִּים-יוֹנָה אֵינּוּ רוֹצֵה בְּמִתְנַת בְּשָׂר-וֹדָם. וְרְבִקָּה-בִּילָה לֹא

58. hitp 'verzeild raken'; סחבה 'vod'; נס 'wonder'; 59. אירע 'is gebeurd'; 61. חוק 'wet, gewoonte'; 62. דין קדימה 'voorrang'; דלות 'armoede'; 63. שאר 'resteren'; 64. חזק 'volharden'; 65. חשה 'zwijgen'; 66. טמן 'verbergen'; 67. שק תבן 'strozak'; בחשאי 'stilletjes'; 70. רווח 'ruimte, opluchting'; צבט 'knijpen'; לחי 'wang'; 71. מראה 'schijn'; אפה 'buurvrouw'; תור 'nalopen, beloeren'; 72. דקר 'doorboren'; מבט 'blik'; 73. שכינה 'bakken'; 74. שומן '(runder)vet'; סלק 'biet'; כדומה 'en zo meer'; 75. מקורב 'naaste buur'; 77. בושה 'schaamte'; גלגל חוזר 'het rad van fortuin';

tegen den zin van haren man doen—zoekt ze met geweld naar het een of ander antwoord, en haar gezicht gloeit en brandt. . . .

Zien de buurlui, dat dit niet zoo is, zooals het wezen moet—loopen ze naar den Raaw—wat moet dat beteekenen?

De Raaw, nebbiesj, luistert, zucht diep, en denkt na, en antwoordt eindelijk dat Gajiem-Joune 'n geleerd en Godvreezend man is, en als hij vertrouwen heeft en hoopt.... dan mag hij hopen en vertrouwen!....

Rifke-Beile is zelfs zonder Benschlicht⁸ gebleven!

En—al Pésach!

Gajiem-Joune gaat van het Beis-Hamidrasj naar huis; ziet hij, dat alle vensters der huizen op de markt stralen van het Joun-Touf-licht, en alleen zijn woning staat er als 'n rouw dragende tusschen zijne familie-leden, als 'n blinde tusschen louter zienden. Hij wordt zich zelf echter niet ontrouw: “Als God helpen wil, zal er nog Pésach zijn!”—denkt hij. Hij gaat naar binnen en zegt vroolijk “Goed Joun-Touf”, en herhaalt nog eens: “Goed Joun-Touf, Rifke-Beile!” En Rifke-Beile's stem vol tranen antwoordt: Goed Joun-Touf, “Gut Johr!” En hare oogen branden van uit den donkeren hoek als twee vurige kolen. Gaat hij op haar toe, en zegt haar: „Rifke-Beile—zegt hij 't is Joun Touf, Jetsias Mitzrajiem, begrijp je? Treuren mag men niet! En wat valt er hier te treuren? Als God niet gewild heeft, dat wij onzen Pésach hebben moet men dat voor lief nemen,

8. De kaarsen voor het inwijden ('bensjen') van Sjabbat of feestdag.

תַּעֲשֶׂה כְּנֹגֵד רְצוֹנוֹ... וּמִבְקֻשָּׁת הַיָּא תְּרוֹצִים וְהִיא תוֹעָה וּמִתְעָה
וּפְנִיָּה – לְהַבִּים... 80

רוֹאוֹת הַשְּׂכָנוֹת שָׁאִין הַדְּבָר כְּתִקּוֹנוֹ וּמִסְפְּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, וְרָצִים
הָאֲנָשִׁים אֶל הַמָּרָא-דְּאִתְרָא: הֵיתְכֵן?

הָרַב שׁוֹמֵעַ, מִתְאַנַּח, מִנִּיעַ רֵאשׁ פַּעַם לִימִין וּפַעַם לְשִׁמְאֵל, נִמְלֶךְ
הָרַבָּה בְּדַעְתּוֹ וְסוֹף כָּל סוֹף הוּא עוֹנָה שְׁחִיִּים-יוֹנָה הוּא
בֶּן-תּוֹרָה וִירָא-שְׁמִים, וְאִם יֵשׁ לוֹ בְּטָחוֹן, יֵשׁ לוֹ... 85

כָּלוּ כָּל הַקְּצִיץ; נִשְׁאַרָה רְבֻקָּה-בֵּילָה גַם בְּלִי גֵרוֹת!
אֲתָא לֵיל הַתְּקֵדֵשׁ הַחָג. חִיִּים-יוֹנָה יוֹצֵא מִבֵּית-הַמְּדֻרָשׁ וְשָׁב
לְבֵיתוֹ. כָּל הַחֲלוֹנוֹת מְזֻהָרִים בְּשִׂמְחַת יוֹם-טוֹב, וְאֵךְ דִּירְתוֹ
אֲפֵלָה. עוֹמֵד בֵּיתוֹ כְּאֵבֶל בֵּין הַמְּחַתָּנִים, כְּסוּמָא בֵּין הַפְּקָחִים.

אָבֶל חִיִּים-יוֹנָה – לֹא נָפַל רוּחוֹ: כְּשִׁירְצָה הַשֵּׁם-יִתְבָּרַךְ, עוֹד
יַעֲשֶׂה פֶסַח! וּבֹא חִיִּים-יוֹנָה הַבֵּיתָה וְקָרָא בְּשִׂמְחָה: "חָג טוֹב!" –
אִין עוֹנָה. וְהוּא מְטַעִים שְׁנִית וּמְפָרֵשׁ: "חָג טוֹב לָךְ, רְבֻקָּה-
בֵּילָה!" וּמְקַרֵן זְוִית חֲשֻכָה עוֹנָה לוֹ רְבֻקָּה-בֵּילָה בְּקוֹל סְפוּג
דְּמַעוֹת: "חָג טוֹב, שָׁנָה טוֹבָה!" – וְעֵינֶיהָ נוֹצְצוֹת מִתוֹךְ הָאֲפֵלָה

כְּגַחְלִים לוֹחֲשׁוֹת. וְהוּא קָרַב אֵלֶיהָ וְגַחַן וְלַחֲשׁ לָהּ בְּחֻבָּה:
רְבֻקָּה-בֵּילָה – יוֹם-טוֹב הַיּוֹם, יִצִּיאַת מְצָרִים – חִירוֹת... מְבִינָה
אֶת, אֲשֶׁה? אָסוּר לְהַצְטַעַר בְּשׁוּם אַפְּן! וְעַל מָה אֶת מְצַטְעָרְתָּ?
אִם הַשֵּׁם-יִתְבָּרַךְ לֹא רָצָה שְׁיִהְיֶה לָנוּ 'סְדָר' שְׁלָנוּ – נִקְבֵּל

79. תעשה 'oplossing'; תעשה 'in de war zijn', hi 'om de tuin leiden'; 80. להב 'vuur, vlam'; 81. כתיקונו 'normaal'; 82. מרא דאתרא Aram.: 'heer van de gemeente, plaatselijke rabbijn'; 83. 'klopt dat?'; 84. hitp אנח 'zuchten'; hi נוע 'schudden'; 85. ni מלך 'raadplegen'; 86. כלה 'verlopen'; קץ 'stadium, termijn'; 87. אתא Aram.: 'komen, aanbreken'; 88. hi זהר 'licht geven'; 89. אפל 'duister'; אבל 'rouwend'; מחותן 'bruilofsgast'; סומא 'blinde'; פיקח 'ziende'; 92. hi טעם 'benadrukken'; pi פרש 'duidelijk spreken'; 93. קרן זוויית 'hoekje'; ספוג 'gedrenkt'; נצץ 'glanzen'; 95. גחלת לוחשת 'vurige kool'; גחן 'z. buigen'; לחש 'fluisteren'; חִיבָה 'liefde'; חירות 'vrijheid'; 97. hitp צער 'z. zorgen maken';

en bij anderen den Seider hooren! Zullen we ergens in 'n ander huis aan den Seider gaan! Men zal ons overal binnenlaten. . . . alle deuren en poorten staan open.... wij Joden zeggen immers: “Kol difgien jeitsei wejeigoul,” dat beteekent: al, wie hongerig is, moet binnen komen en eten”. Kom, doe je sjaal om, zullen we naar den eersten den besten onzer bureu gaan”

En Rifke-Beile, die altijd den wil van haren man doet, bedwingt met alle kracht de tranen, die haar tot in de keel stijgen, neemt de versleten sjaal en wil al meegaan—in 't zelfde oogenblik echter gaat de deur open en komt er iemand binnen, die zegt:

“Goed Joun-Touf!”

Antwoorden ze: “Gut Johr!” want zij zien immers niet, wie bij hen is binnengetreden.

Zegt hij, die binnen kwam: “Ik wil uw gast zijn aan den Seider!”

Antwoordt Gajiem-Joune: “Wij hebben zélf geen Seider!”

Antwoordt de andere, dat hij den Seider heeft meegebracht!

“In 't donker?” kan Rifke-Beile niet nalaten te vragen, en snikt.

“Goolieloo!”⁹ antwoordt de vreemde—“er zal licht wezen!” En hij maakt 'n gebaar:

9. גוֹלִיֵּלוֹ – ‘dat zij verre, niks er van’.

בְּאַהֲבָה; נִלְךָ וְנָסַב אֶצֶל אַחֲרִים! הַדִּלְתוֹת פְּתוּחוֹת! יְהוּדִים
יּוֹשְׁבִים מְסֻבִּים וְקוֹרְאִים בְּקוֹל רָם: כָּל דְּכַפִּין יִיתִי וַיְכוּל... 100
וּפִירוּשׁ הַמְּלִים: כָּל מִי שֶׁהוּא רָעַב – יָבֹא וַיֹּאכַל, וַיִּשְׂבַּע...
קוֹמִי אִיפּוּא, יוֹנְתִי-תַמְתִּי, שִׁימִי אֶת מְטַפְחַתְךָ עַל רֹאשְׁךָ וְנִלְךָ
וְנִדְפַק בְּחִלּוֹן שֶׁל שַׁכֵּן קָרוֹב...

וְרִבְקָה-בִּילָה, הָעוֹשֶׂה תָמִיד רִצּוֹן בְּעֵלָה, מִתְאַפְקֶת בְּכָל
מְאֲמִצֵי-כוֹחָה לְבַל תִּפְרוֹץ בְּבִכְי; מוֹצֵאָה וְשִׁמָּה בְיָדִים 105
רוֹעֵדוֹת אֶת מְטַפְחַתָּה הַקְרוּעָה עַל רֹאשָׁה... רוֹצִים הֵם לְלַכֵּת –
וְהִנֵּה בְּאוֹתוֹ רָגַע נִפְתָּחָה הַדֶּלֶת מִבְּחוּץ וְאִישׁ בָּא, עֹמֵד עַל
הַמַּפְתָּן וְקָרָא:

– חָג טוֹב!

וְהַזּוֹג עוֹנָה "חָג טוֹב", אֲבָל אֵינָם רוֹאִים כְּלוּם בְּחֻשְׁךָ. 110
וּבָא אוֹתוֹ הָאִישׁ הַחֹדְרָה.

– רִצּוֹנִי – הוּא אוֹמֵר – לִיִּסַב עִמָּכֶם!

וְחַיִּים-יוֹנָה עוֹנָה:

– אֵין לָנוּ 'סֹדֵר'... הַשֵּׁם-יִתְבָּרַךְ לֹא רָצָה...

וְהִלְז מִפְּסִיק; 115

– הַבָּלִים, ה'סֹדֵר' אֶתִּי!

– וְנִשֵּׁב בְּאַפְלָה? – לֹא עֲצָרָה הָאִשָּׁה בְּרוּחָה וְנִתְאַנְחָה.

– לֹאוּ דוֹקָא! – עָנָה הַבָּא – ?הִיָּה אוֹר!

וְהִתִּיצַב בְּאֲמִצֵּעַ הַחֹדֵר וְקָרָא:

99. hi en 100. pu סבב 'aanzitten'; 101. שבע 'verzadigd w.'; 102. 'mijn liefje, mijn
duifje' (Hoogl. 5:2); 103. מטפחת 'hoofddoek'; 104. דפק 'aankloppen'; 105. אפק 'z.
inhouden'; 106. מאמץ 'inspanning'; לבל 'om niet.. te'; פרץ 'uitbarsten'; מצא 'vinden'; 107.
רעד 'beven'; קרוע 'gescheurd'; 108. מפתן 'drempel'; 111. החדרה 'de kamer in'; ליסב < inf
hi סבב 'aanliggen'; 115. הלז 'de ander'; פסק 'onderbreken'; 116. הבלים 'maakt niet uit';
117. עצר 'inhouden'; 118. לאו דוקא 'heus niet'; 119. יצב 'z. opstellen'; 120. אמצע 'midden';

“Hokus-pokus!” En er verschijnen twee paar zilveren luchters met brandende kaarsen, midden in de kamer in de lucht! Het wordt licht.

Gajiem-Joune en Rifke-Beile zien, dat het de kunstenaar is, en staan verbaasd, met open mond en kunnen van schrik en verwondering geen woord uiten. Telkens weer vatten ze elkaar bij de handen en staan met wijd-geopende oogen alles te aanschouwen. De kunstenaar wendt zich onder wijl naar de tafel, die ergens in 'n hoek staat ver borgen en zegt tot hem: “Nou, jongen, dek je, en kom hier!” En nauwelijks heeft hij dit gezegd, valt er van 't plafond 'n sneeuw-wit tafelkleed en bedekt haar. En de gedekte tafel begint zich te bewegen, en schuift naar voren, tot midden in den kamer, en blijft onder de lichten staan, en de zilveren luchters dalen er op neer en staan al stil op de tafel te branden. “Nu—zegt de kunstenaar—mankeeren er nog leuningstoelen met kussens; er zullen leuningstoelen met kussens zijn!” En de drie houten banken, die in de hoeken der kamer staan schuiven naar de tafel, en plaatsen zich aan drie zijden. Beveelt hij, de kunstenaar, dat ze breeder—uit zullen staan, en zij rekken zich en worden breeder, hooger, en 't worden leuning stoelen als voor vader en grootvader. Roept hij: “Wordt zachter!”—bedekken ze zich met rood fluweel. En onmiddellijk vallen er witte, hagel witte kussens van het plafond en leggen zich op zijn bevel op de leuningstoelen en er komt ook 'n sofa! Op zijn gebod verschijnt er ook 'n kristallen schaal met al het benoodigde, en plaatst zich op de tafel; er komen ook roode glazen met flesschen wijn.... en Matzes, en alles wat men noodig heeft voor 'n koosjere en vroolijke Seider, zelfs “Hagoda's” met goud op snede.

120 – הוֹקוּס-פּוֹקוּס! – כְּנִרְאָה, בְּלִשׁוֹן הַחֲרֻטְמִים – וּבְחִלְלֵי הַחֶדֶר
 נִרְאוּ שְׁתֵּי מְנוֹרוֹת-כֶּסֶף עִם נִירוֹת דוֹלְקִים. וְרוֹאֵה הַזּוֹג לְאוֹר
 הַנִּירוֹת אֶת הַבָּא וְהוּא הוּא ה'עוֹשֶׂה-נִפְלְאוֹת' ... וּמִשְׁתָּאִים הֵם
 וּמִשְׁתוֹמְמִים וְאֵינָם יְכוּלִים לְהוֹצִיא אֶף הֶגְה מִן הַגְרוֹן... וְאֶחָזָה
 רְבִיקָה-בִּילָה בְיַדִּי בְעֵלָה וְכֹה הָיוּ עוֹמְדִים שְׁנֵיהֶם וְעֵינֵיהֶם
 פְּקוּחוֹת וּפִיּוֹתֵיהֶם פְּעוּרִים... וְה'עוֹשֶׂה-נִפְלְאוֹת' פּוֹנֶה בֵּינֵיהֶם
 125 אֶל הַשְּׁלֶחָן, שֶׁעָמַד כְּמַבּוּיֵשׁ בַּפֶּנֶה וְקָרָא:
 – הַתְּכַסֵּא-נָא, בְּחוֹר'ל יָפָה, וּבּוֹא וְעָמוּד בְּתוֹךְ!
 וְתִיכֶף וּמִיד יוֹרְדֵת מִן הַתְּקָרָה מִפֶּה לְבָנָה כְּשֶׁלֶג וּמְכֶסֶה אֶת
 הַשְּׁלֶחָן; וְהַשְּׁלֶחָן הַמְּכֶסֶה זֶז מִמְּקוֹמוֹ וְהִלֵךְ וְעָמַד בְּאַמְצַע הַחֶדֶר
 130 תַּחַת הַמְּנוֹרוֹת הַתְּלוּיּוֹת וְעוֹמְדוֹת בְּאוֹיֵר; וְכַעֲמוּד הַשְּׁלֶחָן יָרְדוּ
 הַמְּנוֹרוֹת וְתִתְּיַצְּבֶנָה בְּקִצָּהּ.
 – אֲבָל – אוֹמֵר ה'עוֹשֶׂה-נִפְלְאוֹת' – עוֹד אָנוּ חֲסָרִים כָּרִים
 לְהִסָּבָה! – וַיִּקְרוֹץ עֵינָי אֶל שְׁלוֹשָׁה כְּסָאוֹת שֶׁעָמְדוּ בְּשִׁלּוֹשׁ פְּנוֹת
 הַחֶדֶר וְנָעוּ הַכְּסָאוֹת וְהִלְכוּ וְקָרְבוּ וְהִתְיַצְּבוּ לְשִׁלְשֵׁת קְצוֹתָיו.
 135 וַיֵּצֵאוּ עֲלֵיהֶם שִׁיתְרַחְבוּ וְהִתְרַחְבוּ וְהָיוּ לְמִטּוֹת. 'הַתְּרַפְּדוּ!
 וַיּוֹרְדִים מִן הַתְּקָרָה כָּרִים לְבָנִים כְּשֶׁלֶג וְנוֹפְלִים וּמִשְׁתַּרְעִים עַל
 פְּנֵי הַמִּטּוֹת – לְהִסָּבָה.
 וְעוֹד הַפַּעַם: הוֹקוּס-פּוֹקוּס! – וַתִּרְדּוּ וַתַּעֲמוּד עַל הַשְּׁלֶחָן
 ה'קַעֲרָה' עִם ה'מִינִים'. אַחֲרַי כֶּן – מִצּוֹת, בְּקַבּוּקֵי-יַיִן וְכוֹסוֹת,
 140 הַכֹּל כְּאִשֶּׁר לְכֹל, וְאַפְלוּ 'הַגְּדוֹת' מְכוֹרְכוֹת נִיר עִם קְצוֹת-זֶהָב!

120. 'ruimte' חלל; 121. 'branden' דלק; 122. hitp 'verbaasd zijn' שאה; 123. hitpo שם
 'verbijsterd zijn'; 124. 'kik' הגה; 125. 'keel' גרון; 126. 'mond' פה; 127. 'opengesperd' פערור; 128. pu בוש
 'z. schamen, beschaamd w.'; 129. 'z. dekken' כסה < התכסה; 130. lees met Verzameld Werk 'mannetje' בחור'ל
 'eensklaps' תיכף ומיד; 131. 'zwevend' תלוי ועומד; 132. 'hoek, rand' קצה; 133. 'aanzitting' הסבה; 134. 'knipogen' קרץ עין; 135. 'opschuiven' נוע
 'en hij beval'; hitp רחב 'z. verbreden'; hitp רפד 'z. beklede'; hitp שרע 'z.
 'uitstrekken'; 139. 'schotel' קערה; 140. 'gerechten' מינים; 141. pu כרך 'gebonden z.';

“En water is er, om de handen te wasschen?” vraagt de kunstenaar— “ik kan u ook water bezorgen!”

Toen eerst hebben zij zich niet meer verbaasd.

En Rifke-Beile vraagt heel zacht aan haren man “Mógen we? Wat?” En Gajiem-Joune weet niet, wat hij haar moet antwoorden. Raadt ze hem: “Ga heen, man, en vraag den Raaw!” Antwoordt hij haar, dat hij haar niet met den kunstenaar alleen kan laten. Wil hij hebben, dat hij zal gaan. Zegt zij, dat de Raaw toch niet de eerste de beste joodsche vrouw zal gelooven, hij zal werkelijk meenen, dat ze niet goed bij zinnen is. Gaan ze beiden naar den Raaw en laten den kunstenaar alleen bij den Seider achter.

Heeft de Raaw gezegd, dat al wat door toovenarij gebeurt, niet werkelijk bestaat, geen vasten vorm heeft, want toovenarij is alleen maar gezichts bedrog, om de oogen te verblinden. En zegt hem, weer naar huis te gaan; en als men van de Matzes 'n stuk kan afbreken; de wijn in de glazen kan worden geschonken en de kussens zich laten omkeeren enzoovoort, dan is het goed.... is het alles van den hemel geschonken, mogen ze genieten.

– וּמִים לְרַחֵץ יֵשׁ? – שְׁאֵל ה'עוֹשֵׂה־נִפְלְאוֹת' – גַּם מִים אָנִי
יָכוֹל לְהֵבִיא!

וְרַק אִזְ נֵעוֹר הַזּוּג הַמְּשֻׁתָּמִם וְרִבְקָה־בִּילָה לּוֹחֶשֶׁת בְּאָזְנוֹ שֶׁל
חַיִּים־יוֹנָה:

– מִתָּר? 145

וּכְשֶׁחַיִּים־יוֹנָה מְפַקֵּק וְאִינוֹ עוֹנָה, יוֹעֶצֶת רִבְקָה־בִּילָה שְׂיִלֶךְ
אֶל הָרֵב וְיִשְׁאֵל אֶת פִּיּוֹ.

חַיִּים־יוֹנָה אוֹמֵר שֶׁהוּא מִתְיָרָא לְעֶזוֹב אוֹתָהּ לְבַדָּה עִם
ה'עוֹשֵׂה־נִפְלְאוֹת' וְהוּא רוֹצֵה שֶׁהִיא תִּלְךְ אֶל הָרֵב! וְהִיא אוֹמֶרֶת
שֶׁהָרֵב, בְּסִפֵּר לוֹ אִשָּׁה פְתִיָּה, לֹא יֶאֱמִין לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ; יֹאמֵר
שְׂיִצְאָה הָאִשָּׁה מִדַּעְתָּהּ מִחֲמַת צָרוֹת... 150

וּבֵאִין עֵצָה וְתַחבּוּלָה אַחֲרַת, עוֹזְבִים שְׁנִיָּהִם בְּלֹא ט אֶת
ה'עוֹשֵׂה־נִפְלְאוֹת' עִם ה'סֹדֵר' שֶׁהַכִּין בְּבֵית וְרָצִים אֶל הָרֵב.
וְהָרֵב שׁוֹמֵעַ, מִשְׁתָּאָה, נִמְלֶךְ בְּדַעְתּוֹ, מִנִּיעַ רֹאשׁוֹ לְכָאן וּלְכָאן,
וְסוֹף כָּל סוֹף הוּא אוֹמֵר: 155

– קְיִמָּא לָן, שְׁמַעְשֵׂה־כְּשָׁפִים הוּא אַחֲזִיז־עֵינִים, שְׂאִין בּוֹ
מִמֶּשׁ... עַל־כֵּן, זֹאת עָשׂוֹ: שׁוּבוּ הַבֵּיתָה; וְאִם הַמָּצָה תִּהְיֶה
נִשְׁבֶּרֶת בְּיַד, הֵיִן יְהִי נִשְׁפָּךְ אֶל הַכּוֹסוֹת, וְהַכָּרִים יִהְיוּ
מְמוֹשְׁשִׁים – אִין זֶה מַעֲשֵׂה־כְּשָׁפִים אֶלָּא נִס מִן הַשָּׁמַיִם וּמִתָּר
לִיהֲנוֹת... 160

143. ni עור 'wakker w.'; 145. מותר 'geoorloofd'; 146. פקפק 'aarzelen'; 147. 'voorstellen';
147. פה 'mening'; 148. hitp ירא 'bang zijn'; 150. פתי 'dom'; 151. יצא מדעתו 'gek worden';
מחמת 'vanwege'; 152. באין 'bij gebrek aan'; תחבולה 'plan, list'; בלאט 'zachtjes'; 153. hi
'bereiden'; 154. hitp שאה 'z. verbazen'; ni מלך 'te rade gaan'; 156. Aram.: 'het
staat vast, we weten zeker'; מעשה כשפים 'tovenarij'; אחיזת עינים 'gezichtsbedrog'; 158.
שפך 'uitschenken'; 159. po משש 'tastbaar z.'; 160. ni הנה (hier: inf. + ל) 'gebruiken,
genieten';

Zoo heeft de Raaw beslist. Gaan zij opgewonden, met bang-kloppend hart naar huis, komen ze binnen.... is de kunstenmaker er al niet meer. En de Seider-tafel staat, zooals hij stond. De kussens laten zich omkeeren, den wijn kan men schenken, de Matzes breken. . . . tóén eerst hebben ze begrepen, dat het Eiliëoohoe Hanoowie¹⁰ geweest is, en hebben een vroolijke Joun Touf gehad!

10. אליהו הנביא.

כָּךְ אָמַר הָרַב. וְשָׁב הַזּוּג בְּלִבָּבוֹת דּוֹפְקִים הַבֵּיתָה. הָעוֹשֵׂה-
נִפְלְאוֹת' נֶעְלַם וְאֵינָנוּ; הַסֹּדֵר' עוֹמֵד עַל מְקוֹמוֹ; אוֹחֲזִים
בְּכָרִים - יֵשׁ בָּהֶם מִמֶּשׁ, הֵיזֵן נִשְׁפָּךְ אֶל הַכּוֹסוֹת, הַמְצוֹת
נִשְׁבָּרוֹת בְּיַד - וְהִבִּינוּ שְׂבָדְמוֹת הָעוֹשֵׂה-נִפְלְאוֹת' נִגְלָה
לָהֶם הַתְּשֻׁבִי, וְשִׁמְחוּ בְּחִגּוֹם יַחַד עִם כָּל יִשְׂרָאֵל.

165

162. ni 'verdwonen z'; 'עלם ni'; 'vastpakken' אחז; 164. 'gestalte' דמות. ni גלה 'verschijnen';
165. 'de man uit Tisjbe'; תשבי 1 Kon.17:1, etc.

Portret door Pierre Larivière, in
Lupus Blumenfeld, I.-L. Péretz
éd. Les forgerons, Paris 1916
(www.archive.org)